

Αρχαία ελληνική μουσική

Πηγές

1. Πρώτη και πολύ μεγάλη σε όγκο πηγή αποτελούν τα **αρχαία κείμενα**. Σε αυτά μπορούμε να διακρίνουμε δύο κατηγορίες:
 - 1.1. αυτά που **πραγματεύονται θέματα καθ' αυτό μουσικά**, όπως η θεωρία της μουσικής, ο ρυθμός, η ποιητική μετρική, η ακουστική αλλά και αυτά που θεμελιώνουν τις σχέσεις της μουσικής με τα μαθηματικά και την φιλοσοφία.
 - 1.2. αυτά που περιέχουν **έμμεσες πληροφορίες** σχετικά με την μουσική, όπως φιλολογικά, ιστορικά, κείμενα των περιηγητών, ποίηση, τραγωδίες κ.τ.λ. Σε αυτά τα κείμενα μπορεί να κρύβονται μουσικές πληροφορίες είτε με την μορφή περιγραφής είτε και με φιλολογικές χρήσεις όπως μεταφορές, παραβολές.
2. Μια δεύτερη σημαντική πηγή πληροφοριών αποτελούν οι **εικαστικές μαρτυρίες**: ειδώλια, τοιχογραφίες, αγγεία, ανάγλυφα, ψηφιδωτά που περιέχουν μουσικά στοιχεία όπως μουσικά όργανα, τραγουδιστές και χορευτές. Από την εικόνα μπορεί κανείς να καταλάβει και τον τρόπο παιξίματος των οργάνων, το φύλο ή την κοινωνική τάξη των μουσικών, τις περιστάσεις που πλαισιώνονται από μουσική. Για αυτές όμως τις μαρτυρίες απαιτείται ακόμη περισσότερο κριτικό πνεύμα και επιφυλακτικότητα, καθώς ο δημιουργός της εκάστοτε αναπαράστασης ίσως να μην μπορεί να απεικονίσει ακριβώς την κάθε λεπτομέρεια.
3. Τρίτη πηγή πληροφοριών είναι τα καθ' αυτό **μουσικά ευρήματα**: ως προς τα **μουσικά όργανα**, τα ευρήματα που έχουμε στα χέρια μας είναι ελάχιστα και κανένα δεν είναι ακέραιο. Αυτό οφείλεται κυρίως στην εύθραυστη φύση τους. Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό πρόκειται για οστέινους αυλούς, μεταλλικά κύμβαλα ή πήλινα κρουστά. Αυτά τα ευρήματα φυσικά είναι τα πιο σημαντικά, καθώς προσφέρουν πληροφορίες ακριβείας. Συγχρόνως στα καθαρά μουσικά ευρήματα εντάσσονται και τα **μουσικά κείμενα** που είναι τόσο λίγα όσο και ανεκτίμητα. Τα μουσικά κείμενα που σώζονται σήμερα είναι συνολικά 61. Χρονολογούνται από τις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ. ως και τον 4^ο αι. μ.Χ. και αφορούν τόσο την φωνητική όσο και την οργανική μουσική. Τα κείμενα αυτά έχουν διάφορες μορφές: τμήματα χειρογράφων σε παπύρους και σε χαρτί, λίθινες επιγραφές κ.α. και είναι κατά μεγάλο ποσοστό ελλιπή. Συχνά μας δίνουν μοναχά τμήματα στίχων και κατά συνέπεια δεν μπορούμε να έχουμε ένα ολοκληρωμένο μουσικό έργο.

Ο ρόλος της μουσικής στην Αρχαία Ελλάδα

Η λέξη μουσική είχε για τους Αρχαίους Έλληνες μια πολύ ευρύτερη και πλούσια έννοια σε σχέση με σήμερα. Η μουσική με την σημερινή της έννοια – ονομαζόταν «αρμονική». Ο μορφωμένος άνθρωπος που διέθετε την ολοκληρωμένη παιδεία ενός ελευθέρου πολίτη ονομαζόταν μουσικός ανήρ ενώ η μουσική ήταν βασικό στοιχείο της γενικής παιδείας των πολιτών.

Ως λέξη η μουσική συνδέεται με τις Μούσες, που ήταν οι θεές που προστάτευαν κάθε πνευματική δημιουργία. Η μουσική φαίνεται να συνοδεύει τις περισσότερες περιστάσεις: θρησκευτικές τελετές, έθιμα που σχετίζονται με τον κύκλο της ζωής (γάμος, γέννηση, θάνατος κλπ) και με τις γεωργικές εργασίες, στρατιωτικά γεγονότα, γιορτές κλπ.

Η σημασία της μουσικής για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό φαίνεται ιδιαίτερα στην διεξαγωγή των «μουσικών αγώνων», ενός διαγωνισμού στον οποίο συμμετείχαν όχι μόνον εκτελεστές οργάνων και τραγουδιστές αλλά και ποιητές, ραψωδοί και κήρυκες. Οι αγώνες συνδέονταν με μεγάλες θρησκευτικές γιορτές και θεωρούνταν πολύ σημαντικά πολιτιστικά γεγονότα. Τα αποτελέσματά τους καταγράφονταν στα επίσημα αρχεία του ιερού ή της πόλης που τους διοργάνωνε και η συμμετοχή σ' αυτούς ήταν ιδιαίτερα τιμητική καθώς αποτελούσαν και θρησκευτική εκδήλωση. Στις δύο μεγάλες θρησκευτικές γιορτές της Αθήνας, τα Μεγάλα Παναθήναια και τα Μεγάλα Διονύσια η μουσική κατείχε επίσης κυρίαρχη θέση. Στα μεγάλα Παναθήναια τελούνταν μουσικοί αγώνες κιθαρωδίας [κιθάρα και τραγούδι], κιθαριστικής [σόλο κιθάρα], αυλητικής [σόλο αυλός] και αυλωδίας [αυλός και τραγούδι]. Ορισμένα από τα μουσικά αγωνίσματα υπήρχαν σε δύο κατηγορίες ηλικιών, ανδρών και παιδών. Στα Μεγάλα Διονύσια περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων χορικοί αγώνες Διθυράμβου και δραματικοί [θεατρικοί] αγώνες. Η γιορτή ήταν πολύ σημαντική. Αρκεί να αναφερθεί ότι κάθε χρόνο λάμβαναν μέρος 500 παιδιά και 500 άντρες (50 από κάθε φυλή) στους χορικούς αγώνες και τουλάχιστον 36 άνδρες στους τραγικούς. Στην τραγωδία η μουσική ήταν κυρίαρχο στοιχείο ενώ εικάζεται ότι ακόμη και τα λόγια των υποκριτών στα επεισόδια απαγγέλλονταν με μουσικό τρόπο. Στην τραγωδία άλλωστε υπήρχε και οργανική συνοδεία των ασμάτων, όπως φαίνεται από την ειδική θέση του αυλητή πίσω από την θυμέλη – ένα αρχαϊκό στοιχείο ηχητικού εφέ της υπόκρουσης. Σημαντική για την σύγχρονη μουσική είναι και η μελέτη της ακουστικής σχεδίασης των ανοικτών θεάτρων και των ωδείων τα οποία αποτελούν μεγάλα αρχιτεκτονικά επιτεύγματα.

Οι μαγικές ιδιότητες της μουσικής

Η «κραυγή του Πάνα» ήταν μια σύντομη μελωδία που έπαιζαν οι βοσκοί – προστατευόμενοι του Πάνα για να διώξουν τον εκάστοτε εχθρό. Η συγκεκριμένη μουσική φράση λέγεται ότι δημιουργούσε άκρατο και παράλογο φόβο και έτρεπε σε φυγή τον εχθρό. Από αυτήν την πρακτική προέρχεται ή λέξη πανικός (πανικός φόβος) που έχει επικρατήσει σε όλες τις γλώσσες ως δηλωτική μιας κατάστασης έντονου φόβου, στην οποία ο άνθρωπος βρίσκεται εκτός ελέγχου.

Οι εννέα μούσες

Οι Μούσες ήταν προστάτιδες των Τεχνών και των Γραμμάτων.
 ΚΛΕΙΩ: της Ιστορίας.
 ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ: της Μουσικής (του μέλους) και της Τραγωδίας.
 ΘΑΛΕΙΑ: της Κωμωδίας και της Βουκολικής Ποίησης.
 ΕΥΤΕΡΠΗ: της Λυρικής Ποίησης και της Αυλητικής Τέχνης.
 ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ: του χορού.
 ΕΡΑΤΩ: της ερωτικής ποίησης.
 ΚΑΛΛΙΟΠΗ: όλων των Καλών Τεχνών.
 ΟΥΡΑΝΙΑ: της Αστρονομίας.
 ΠΟΛΥΜΝΙΑ: της σοβαρής και θρησκευτικής Ποίησης και της Ρητορικής.

Στα πλαίσια της σχέσης της μουσικής τόσο με την θρησκεία όσο και με την φιλοσοφική και την μαθηματική σκέψη ανήκει τέλος και η ευρεία πεποίθηση των αρχαίων Ελλήνων διανοητών ότι η μουσική επηρεάζει την ψυχή και τη σκέψη του ανθρώπου. Όλοι γνωρίζουν για τις αναφορές του Πλάτωνα σχετικά με την μουσική που πρέπει να ακούνε οι άνδρες της ιδανικής του Πολιτείας και την μουσική που πρέπει να αποφεύγουν. Για την δύναμη αυτή της μουσικής θα μιλήσουν όμως και άλλοι διανοητές όπως ο Πυθαγόρας που θα την αποδώσει στις μαθηματικές αναλογίες μικρόκοσμου και μακρόκοσμου. Αυτές οι σκέψεις θα αποτελέσουν την βάση της μελέτης της σύγχρονης μουσικοθεραπείας, η οποία προσπαθεί να τις εφαρμόσει στον τομέα των διαφόρων θεραπευτικών μεθόδων καθώς και της ψυχοακουστικής που προσπαθεί να τις τεκμηριώσει μέσω των φυσικών επιστημών στα πλαίσια της θετικής σκέψης.

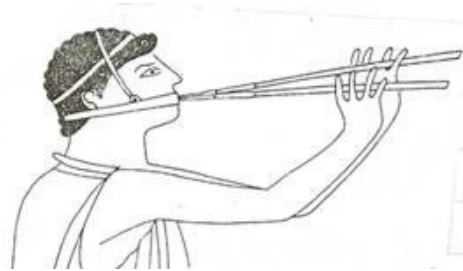
Τα μουσικά όργανα**Έγχορδα**

Η λύρα αποτελείται από ένα ηχείο που έχει μορφή καύκαλου χελώνας, πάνω στο οποίο είναι τεντωμένο ένα κομμάτι δέρμα. Σε κάθε πλευρά στερεώνονται δύο καμπύλοι βραχίονες που ονομάζονται πήχεις και ενώνονται στο πάνω μέρος τους με ένα κυλινδρικό τόξο, τον ζυγό. Η λύρα ήταν συνδεδεμένη με την λατρεία του Απόλλωνα. Άλλα έγχορδα όργανα ήταν η **βάρβιτος**, η **κιθάρα**, η **πηκτίς** και η **πανδούρα**.

Πνευστά

Τα πνευστά όργανα της Αρχαίας Ελλάδος, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: στους **αυλούς** που είναι πνευστά όργανα με επιστόμιο και στις **σύριγγες** που είναι πνευστά όργανα χωρίς επιστόμιο, στα οποία ο ήχος παράγεται κατευθείαν με το φύσημα.

Υπήρχαν αυλοί σε διάφορα μεγέθη καθώς και διπλοί (**δίαυλοι**). Κατά την ελληνιστική εποχή εμφανίζεται και ο λεγόμενος άσκαυλος πρόγονος της γκάιντας. Ο αυλός συνδέθηκε με την λατρεία του Διονύσου ενώ η **πολυκάλαμη σύριγγα** ήταν το όργανο του Πάνα.

Κρουστά

Το **τύμπανο**, συνδέθηκε με την λατρεία της Κυβέλης και του Διονύσου. Ήταν κυλινδρικού σχήματος, με δύο τεντωμένες δερμάτινες μεμβράνες και στις δύο κυκλικές πλευρές. Παιζόταν με το χέρι κυρίως από γυναίκες.

Άλλα κρουστά όργανα: τα **κρόταλα**, το **σείστρο** και τα **κύμβαλα**.

Ερωτήσεις

1. Από ποιες πηγές μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για την αρχαία ελληνική μουσική
2. Από πού προέρχεται η λέξη μουσική; Τι σήμαινε αρχικά;
3. Σε ποιες περιστάσεις είχε σημαντικό ρόλο η μουσική στην αρχαία Ελλάδα;
4. Τι ήταν οι «μουσικοί αγώνες»;
5. Τι ήταν τα «Παναθήναια» και τα «Διονύσια»;
6. Τι ήταν οι αγώνες «κιθαρωδίας», «κιθαριστικής», «αυλητικής», «αυλωδίας», και οι «δραματικοί αγώνες»;
7. Ποιος ήταν ο ρόλος της μουσικής στην τραγωδία;
8. Ποια αρχαία ελληνικά μουσικά όργανα γνωρίζετε;
9. Με ποιο μουσικό όργανο συνδεόταν η λατρεία του Απόλλωνα και με ποιο του Διονύσου;
10. Τι ήταν η «κραυγή του Πάνα»;